

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 13 December 1903. No. 1354.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE, Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE: Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan Donnerdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementenprijs: franco aan huis per drie maanden / 1.30, voor het Buitenland per jaar / 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertenties: van 1 tot 6 regels / 1.20, voor elke regel meer 20 Cent.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereen. 12 Ct. p. regel.

Van 's Heeren Ordinantien.

XCIV.

VIERDE REEKS.

's Heeren ordinantien in de zedelijke wereld.

I.

Want de Heere is onze Rechter, de Heere is onze Koning; Hij zal ons behouden.
Jesaja 33: 22.

Met onze artikelen over 's Heeren ordinantien, staan wij thans aan het begin van een nieuwe, een vierde reeks.

Onze studie bedoelt, uit Gods Woord en onze ervaring na te speuren de wetten, de ordeningen des Heeren voor de door Hem geschapen wereld.

In te denken, zoo veel mogelijk, wat men noemt de wereldorde of het geheel der Goddelijke beschikkingen, omtrent der schepselen bestaan en werkingen.

Een inzicht te schenken in de vastheid der wereldorde, wijl toch alles van vóór der eeuwen eeuwigheid, met soevereinen Wil, dus door God is vóórbeschikt.

Vóórbeschikt in Zijn raad waarin heel de wereld, met haar begin, verloop en einde vastligt; uitgevoerd in den tijd door Zijn eeuwige en alomtegenwoordige kracht, waarmee Hij in alle dingen werkt.

Een inzicht te geven dus ook hierin, dat Gods vóórbeschikking niet alleen gaat over der menschen zaligheid of onzaligheid, maar over al wat in de wereld gebeurt, zoodat hij er in uw denken niets, ook het geringste niet, aan moogt onttrekken.

Wat wij in onze artikelen, van 's Heeren ordinantien' doen, is derhalve een trachten om een wereld- en levensbeschouwing te bieden, naar Gereformeerde of meest zuiver Christelijke beginselen.

Wijl nu echter tegenover onze beginselen die van anderen staan, moesten, in een eerste reeks artikelen, 's Heeren ordinantien niet alleen in betrekking tot Zijn soevereiniteit en almacht, maar ook in haar tegenstelling met de leer van het Noodlot of het Fatalisme en met de leer van het Toeval, of het Casualisme, besproken.

En verder, wij de Schrift, in wat zij openbaart omtrent de schepping of het ontstaan der wereld, bepaaldelijk omtrent de z.g. „tweede schepping" of de ordening van de geschapen wereldstof, gedurende het „werk der zes dagen," ons gansch iets anders doet kennen, dan de tegenwoordige Evolutie in haar toepassing op het ontstaan der wereld onderstelt, diende in een tweede reeks ook de tegenstelling van *Creatie en Evolutie* onder de oogen gezien.

Hiermede hadden wij ons in de twee eerste artikelenreeksen een weg gebaand tot het onderzoek naar 's Heeren ordinantien in de bestaande wereld.

Maar wijl nu in deze bestaande wereld, naast, of wil men, in het gebied der natuur-noodwendigheid, een gebied der vrijheid is, over welke beide gebieden God als de Souverein staat en er mitsdien Zijn beschikking, Zijn ordening, Zijn wetten voor gesteld heeft, moest ons onderzoek naar 's Heeren ordinantien zich van zelf in twee deelen splitsen, en wel in een deel dat van de natuurlijke en in een deel dat van de zedelijke wereld handelt, de zedelijke wereldorde handelt.

Een derde en een vierde reeks alzoo.

En zoo liep dan onze derde reeks artikelen, die wij thans geleind hebben, over 's Heeren ordinantien in de natuur.

Verstonden wij daarbij onder „natuur" al wat geworden, gewrocht, veroorzaakt is, onafhankelijk van menschelijke willen en daaruit opkomend handelen, — deze „natuur" of al het door God geschapene, verbijzonderd zich weer als stoffelijke, geestelijke en stoffelijk-geestelijke natuur, en daarom moest deze derde artikelenreeks dan ook drie deelen bevatten.

In een eerste deel ging het over 's Heeren ordinantien in de stoffelijke natuur.

Over de natuurordeningen, de natuurwetten voor sterren en atmosfeer; over die voor onze aarde met haar wereld van het on-organische en organische; haar wereld van delfstoffen en mineralen; van planten en dieren, en ook van den mensch, voor zoover hij, naar zijn lichaam, uit de aarde is.

In een tweede deel ging het over 's Heeren ordinantien voor de geestelijke natuur, voor de geschapen geesten. Over die voor de engelen, en voor het ontstaan van de zielen der menschen, als geschapen geestelijke substanties of zelfstandigheden.

En ten slotte ging ons onderzoek naar 's Heeren ordinantien in de natuur in een

derde en laatste deel over die voor de stoffelijk-geestelijke natuur; over den mensch in zijn eenheid van lichaam en ziel, en bepaaldelijk over de natuurordeningen voor de werkingen van zijn met het lichaam verbonden ziel; over wat men noemt het psychisch gebeuren. Ook hier moest in het licht gesteld de vastheid van dat gebeuren. In het licht gesteld, hoe de menschelijke ziel zoo bij haar kennen en willen, als bij haar daarmee op het innigst verbonden gevoelen, gebonden is aan vaste natuurwetten, die God daarvoor heeft gesteld.

Zoo komen wij dan thans tot onze vierde reeks artikelen, waarin „de zedelijke wereldorde" onze aandacht vraagt, of m. a. w., 's Heeren ordinantien in de zedelijke wereld. „Orde" dan wijst allereerst op een schikking van dingen, waarbij ieder ding op zijn eigen plaats komt te staan, zoodat zij een harmonisch geheel vormen. Maar vervolgens, wanneer er sprake is van dingen van welke een werking uitgaat, op zulk een schikking, dat deze werkingen der dingen dus in elkaar grijpen, dus verbonden zijn, dus aan het doel, waarop de werking van het geheel zich richt, ondergeschikt zijn, dat dit doel wordt bereikt.

Zoo is er orde in een kamer, wanneer alle meubels op hun plaats staan; schikken wij paren tot een snoer en bloemen tot een bouquet. Maar zoo is er ook orde in het gezonde lichaam, omdat ieder lid zonder stoornis het zijne doet, alle organen werken in dienst van het geheel; zoo ook staat een leger in slagorde, wanneer de troepen zijn opgesteld met een bepaald doel, en iedere afdeling, en daarin weer ieder man, straks doet, wat zij in ondergeschiktheid aan dat doel hebben te verrichten; en zoo is ook een machine in orde, wanneer al de deelen op hun plaats zitten en elk rad en elke veer zonder haperen datgene doet, waartoe het is aangebracht.

Zoo onderstelt dan alle orde een schikking, en deze weer een intellect of verstand, dat dus beschikt, want in of achter die schikking zit plan of doel, en juist daarin openbaart zich verstand.

Zulk een orde nu nemen wij ook waar in de wereld, en daarom spreken wij dan ook van een wereldorde, en voor ons, als Christenen, zit achter die wereldorde God de Heere zelf „Wiens Verstands is geen getal" (ps. 147: 5). Voor ons, Christenen, is het God, die deze schikking, deze ordening der wereld dus heeft beschikt, geordineerd.

Dan, onderstelt alle orde een intellect, dat de dingen schikt, zij onderstelt, waar deze schikking zich richt op een bepaald doel, ook evenzeer een regel, een maatstaf, een richtsnoer of norm, waarnaar de dingen werken moeten. Want zal de werking van tot een geheel verbonden dingen gericht zijn op het doel van dat geheel, dan is dit slechts mogelijk, wanneer die werking aan bepaalde regels gebonden is. Zoo toch hun werking ongeregeld naar verschillende richtingen uit elkaar gaan, dan zou het doel der ordening, der schikking, niet bereikt worden.

Het zijn deze regelen, deze normen, waaraan alle dingen in een geordend geheel onderworpen zijn.

Zoo is er een vaste regel voor de werking uw hart, voor die van uw longen en uw maag. Maar zoo ook moeten er zijn vaste regelen voor het gezin, voor de school, voor de maatschappij, voor de kerk; regelen waaraan ieder „het zijne moet doen," zal er orde zijn.

En zulke regelen heeft God de Heere ook gesteld voor Zijn wereld. Zij gelden voor hemel en aarde, en de Schrift noemt ze, o. a. in psalm 119: 91, waar juist van hemel en aarde gezegd wordt: „Naar uwe ordinantien blijven zij nog heden staan, want zij alle zijn uwe knechten." Ordinantien des Heeren.

Nu zijn deze ordinantien onderscheiden. Voor zooverre zij aan zedelijke, d. i. denkende, willende schepselen, zoodaals engelen en menschen, zijn opgelegd, kan men ze slechts in eigenlijken zin „geboden" of wetten noemen.

Een wet toch regelt altijd het willen of het daartuit opkomend handelen. Maar de Schrift gaat er ons in voor, en ook in het gewone spraakgebruik is het later opgekomen, om evenzoo de vaste regels, waarnaar de natuurdingen werken, wetten te noemen.

In dien ruimeren zin, zoodat er en de regels voor 'smenschen wilshandelingen en die voor de werkingen der natuurdingen onder saamgevat worden, heet het dan ook, in dat woord uit den 119den psalm, waarvan wij bij deze studie uitgingen: Uw gebod is zeer wijd. (vs. 96).

Spreekt men nu van natuurlijke wereldorde, dan verstaan wij daaronder het geheel

van die door God bepaalde regelen, waar naar alle dingen in zijn schepping met noodwendigheid, d. w. z. zoo, dat zij niet anders kunnen, werken.

Spreken sommige denkers onder de oude Grieken reeds van een „wet der natuur," sedert de 16de en 17de eeuw is het gebruikelijk geworden, zulke vaste regelen, bij wat er in de natuur gebeurt, natuurwetten te noemen.

Een natuurwet is dan, wat onder zekere voorwaarden, altijd en zonder uitzondering geschiedt.

Deze regelmaat en wetmatigheid in het natuurgebeuren doet ons de wereld kennen als een harmonisch geheel, waarin alles op zijn, door God bestemde, plaats, met zijn door Hem ingeschapen en onderhouden krachten, planmatig samenwerkt. En zoodanig in het groote als in het kleine deze wetmatigheid almeer te ontdekken, is dan ook de taak der wetenschap.

Zij leert ons, om iets te noemen, dat dezelfde wetten, die de beweging van onze aarde bepalen, ook voor de meest verwijderde planeten van ons zonnestelsel gelden. Zij leert ons, dat het licht van de dichtst nabij zijnde, even als van de verstaafte vaste sterren, naar dezelfde wetten der ethertrilling, met dezelfde snelheid tot ons komt. Zij leert ons, dat de meteorsteenen, die op onze aarde vallen, uit dezelfde grondstoffen bestaan als die welke op onze aarde worden gevonden.

Heel onze vorige reeks bedoelde dan ook deze wetmatigheid in de natuur in het licht te stellen.

Hoe deze natuurwetten in haar onderlinge schikking en samenhang, waardoor alles als een vaste keten van oorszaak en gevolg, in het natuurgebeuren saamgeschakeld is, echter nooit mogen gedacht als iets, wat maar één oogenblik zelfs buiten of tegenover God — Die immers met Zijn alomtegenwoordige kracht in alle ding de Werker is — zou staan, maar dat het Zijn ordinantien zijn, en mitsdien het door Hem gewrochte zonder niet uitsluiten, is daarbij door ons in den breedte aangewezen. En ook op de vraag naar het doel van deze door God geschikte natuuroorde is steeds ons antwoord geweest, dat naar de Schrift ons leert, de Heere alles gewrocht heeft om Zijns zelfs wil. (Spr. 16: 4).

Aan deze wetten nu, zoo leert ons de Schrift zelf, behoort voort of liever onderwerpt zich heel de natuur. Juist van de natuurdingen toch heet het in den 143sten psalm: Hij heeft hun een orde gegeven, die geen van hen zal overtreden (vs. 6).

Van deze wetten der natuurlijke wereldorde nu zijn te onderscheiden die van de zedelijke wereldorde.

Gelijk er toch een ordening, een schikking is van de natuurwezens en hun werkingen, zoo is er ook een schikking van de zedelijke wezens en hun werkingen; een soevereine schikking Gods, een ordantie des Heeren; en het zijn deze schikkingen voor de werkingen der zedelijke wezens, die wij, in onderscheiding van 's Heeren ordinantien in de natuur, zijn ordinantien in de zedelijke wereld noemen.

Nu heeft het woord zedelijk, wanneer wij van de „zedelijke wereld" spreken, een veel ruimer beteekenis dan die men er gewoonlijk aan hecht.

Spreekt men toch van zedelijk, dan verstaat men er gewoonlijk onder deugd. Onder een zedelijk mensch verstaat men in het gewone spraakgebruik een braaf, een deugdzamen mensch.

Het woord zedelijk heeft echter ook nog een anderen zin, en dien hebben wij hier op het oog.

Men spreekt namelijk ook van zedelijk tegenover natuurlijk.

Verstaat men onder het laatste al wat onafhankelijk van 'smenschen willen, ontstaat of gebeurt, zoo als b.v. de wording der planeten, en haar wentelen om de zon in vaste banen; het ontluiken en geuren der bloemen; het stroomen van uw bloed door uw aderen of het groeien van uw haren — onder het zedelijke verstaat men dan al wat ontstaat of gebeurt, tengevolge van menschelelijk, of beter nog, creatuurelijk willen; want niet slechts bij de menschen, maar zoo als wij vroeger vonden, ook bij de engelen kan men spreken van „willen."

Wijl echter het willen, zoo als wij in ons vorig artikel zagen, omdat het uit ons eigen wezen opkomt en niet dan na een beslissing van ons zelf tot stand komt, vrij is, valt het zedelijke in dezen zin samen met de vrijheid; staan engelen zoodaals menschen als vrije wezens tegenover de natuurdingen; en staat mitsdien vrijheid tegenover natuur.

In dezen zin is niet een ster, maar is b.v.

wel de duivel en is keizer Nero een zedelijk wezen.

En eindelijk staat zedelijk, in den zin dien wij hier bedoelen, ook als geest tegenover natuur. Wij zullen dit nader toelichten.

Is toch de vrijheid, zoodaals wij haar zooveel beschreven, iets wat onder alle schepselen slechts aan engelen en menschen toekomt, zij hangt saam met wat wij in den mensch en in den engel geest noemen.

Wij vonden vroeger, dat zoodaals de engel als de menschelijke ziel, niet alleen als onstoffelijk, met de zinnen niet waar te nemen zelfstandigheid of wezen, geest is, maar dat deze geestelijke wezens ook geest hebben. Bij dit laatste denken wij dan aan het woord uit 1 Korinthe 2: 11: Want wie van de menschen weet hetgeen des menschen is, dan de geest des menschen die in hem is. Nu is deze geest des menschen, die in hem is, niet een tweede zelfstandigheid naast zijn ziel, want zoodaals in onze vorige artikelen is toegelicht, bestaat de mensch niet uit lichaam, ziel en geest, maar tweeledig uit lichaam en ziel. Doch in zijn ziel, die het subject, de grond van zijn levensverrichtingen is, werkt een hem eigen beginsel dat onmiddellijk uit God is, en het is dit beginsel dat wij geest noemen. Het is door dien geest, dat de mensch „weet hetgeen des menschen is". Weet heeft, niet slechts van zich zelf als het subject dat leeft, dat werkt en lijdt en dus bewustzijn heeft; want dit heeft het dier — dat geen geest heeft — ook, maar dat hij weet heeft ook van zichzelf, m. a. w. zelfbewustzijn heeft. Ook een hond heeft er weet van als hij geslagen wordt, als hij honger of dorst heeft. Hij heeft gewaarwording en zelfgevoel. Maar wat de hond en het dier in het algemeen, niet kan, dat vermag de mensch, zich-zelf te denken. Over zichzelf denken; zichzelf tot een object, tot een voorwerp van zijn denken te maken en zichzelf daardoor te onderscheiden van al het andere wat in den hemel en op aarde, wat in de wereld is, en dus ook van zijn eigen lichaam en wat in dat lichaam plaats grijpt, en eindelijk zelfs van wat in zijn eigen ziel plaats grijpt.

Wat wij hier bedoelen laat zich verduidelijken met Spreuken 27: 19: Gelijk in het water het aangezicht is tegen het aangezicht, alzoo is des menschen hart tegen den mensch. De zin van de spreuk toch is waarschijnlijk: zoodaals in het water het gelaat zich weerspiegelt, zoo weerspiegelt zich het hart van den eenen mensch in dat van een anderen. Voor ons komt het hier aan op het eerste lid van deze spreuk. Uw eigen gelaat ziet ge niet. Maar loopt ge nu op een zomerdag buiten, en komt ge aan een water, aan een beek en ge tuurt daarin, dan ziet ge ook uw eigen gelaat in die beek. Het water weerspiegelt uw gelaat.

Past ge wat de Schrift hier van het „aangezicht" zegt, nu toe op uw „zelf", dan zal u helder worden wat eigenlijk zelfbewustzijn is. De mensch heeft toch niet alleen weet van zich als van het subject wat leeft, wat werkt en lijdt, maar zijn ziel weerspiegelt ook „zichzelf" wanneer hij over zichzelf denkt. Hij vindt dan, wat wij in ons vorig artikel noemden zijn „ik".

Nu is echter niet, zoodaals sommigen leeren, de geest het zelfbewustzijn, maar de geest, die in ons is, brengt ons tot zelfbewustzijn.

En met dit zelfbewustzijn gaat tevens gepaard, ja is er onafscheidelijk aan verbonden, wat wij straks beschreven als vrijheid. Deze vrijheid is toch niet anders dan, dat de mensch uit eigen lust en naar eigen besluit zichzelf richt of bepaalt tot een doel, dat hij en als bereikbaar en als goed kent; m. a. w. wil; er weet van heeft ik wil.

Wijl nu deze vrijheid of zelfbepaling alleen toekomt aan zelfbewuste wezens, dus in heel Gods schepping slechts aan engelen en menschen, of wezens die geest hebben, en daarmee staan tegenover de natuurdingen, zoo staat in de derde plaats het zedelijke als geest tegenover natuur.

Vatten wij nu alles saam, dan vinden wij dus allereerst, dat het zedelijke in de zin waarin wij het hier bedoelen als het gewilde tegenover het natuurlijke staat; vervolgens, dat wij het gewilde de vrijheid insluit, het zedelijke als de vrijheid tegenover de natuur; en eindelijk, dat wij deze vrijheid onder alle creaturen alleen toekomt aan wezens die geest hebben, het zedelijke als de geest tegenover de natuur staat.

En zoo blijkt dan, dat het woord „zedelijk", wanneer wij spreken van de zedelijke wereldorde, vervangen zou kunnen worden door „gestelijk" en men dus zou kunnen spreken van de geestelijke tegenover de natuurlijke wereldorde.

Tot de eerste behooren dan als vrije wezens zoodaals engelen als menschen; tot

de laatste de natuurdingen. Wijl men nu echter eenmaal gewoon is aan de uitdrukking zedelijke wereldorde, is het beter zich aan dit gebruik te houden, mits men er maar goed bij versta, dat „zedelijk" dan staat tegenover „natuurlijk".

Nu staan ook engelen evenmin als menschen los van elkaar.

Zij vormen ieder een wereld voor zich en saam de geestelijke, de zedelijke wereld. En wel omdat er en voor de engelen en voor de menschen zelf, even als voor hun zwerkingen, een ordening, een schikking Gods is.

Voor de engelen hebben wij dit reeds in onze vorige reeks, toen wij, in het tweede deel, van de geestelijke natuur handelden, besproken.

Wij zullen thans in deze reeks, waar wij van 's Heeren ordinantien voor de zedelijke wereld handelen, ons uitsluitend bepalen tot den mensch al zal ook de relatie, waarin hij tot de engelen staat, daarbij ter sprake komen.

Ook deze zedelijke wereld nu is door God even als de natuurlijke in het aanzijn geroepen om Hem te verheerlijken.

De mensch is er om God.

En ook van de menschenwereld geldt het woord uit de Spreuken: De Heere heeft alles gewrocht om Zijns Zelfs wil.

— Wij Gereformeerden belijden dan ook: dat God den mensch geschapen heeft om Hem te loven en te prijzen. (H. C. antw. 6); en dat God nu alle schepselen onderworpen en regeert naar Zijne eeuwige voorzienigheid en door Zijne oneindelijke kracht, om den mensch te dienen, ten einde dat de mensch zijnen God diene. (Ned. Geloofs-Bel. Art. 12).

Heeft nu naar Gods ordantie, naar Zijn beschikking, in deze zedelijke wereld ieder mensch zijn plaats, al zijn werkingen moeten gericht zijn op de verheerlijking Gods als het laatste doel. Onze Catechismus zegt dit dan ook zoo juist, waar hij de „goede werken" omschrijft als alleen zulke, die uit waar geloove naar de Wet Gods alleen Hem ter eere geschieden (Antw. 91).

Spreekt men nu van menschelelijke werkingen, dan verstaat men daaronder echter niet alle werkingen die van een mensch uitgaan, maar uitsluitend dezulke, die de mensch als zedelijk wezen verricht.

Het voedingsproces, de bloedsomloop, de werking van de longen, om iets te noemen, zijn wel werkingen „van een mensch", maar wijl hij die ook met de dieren gemeen heeft, zijn ze nog geen „menschelelijke" werkingen.

Zij gaan buiten zijn wil om. De eigenaardig menschelelijke werkingen toch zijn het, die met ons willen in verband staan, al zijn zij tot dat willen alleen zeer zeker niet beperkt. Tot ons willen zoodaals naar buiten als naar binnen; zoodaals waar het zich richt op ons lichaam en door dat lichaam op de wereld, als op onze eigen ziel.

En in die wereld, waar wij nu onze wils-handelingen hebben te verrichten, door middel van ons lichaam, zien wij ons dan geplaatst tegenover de aardse natuur, waarop wij hebben in te werken. Zien wij ons verder, geplaatst te midden van een menschenwereld, waarin wij met en tegenover onze medemenschen hebben te handelen. Hebben wij eindelijk ook ons lichaam als het ons van God gegeven oogaan voor onze ziel, dat wij hebben te verzorgen en te bewaren. Maar ook heeft ons willen zich te richten op onze eigen ziel, en door ons denken en ons rechtsbesef en ons schoonheidsbesef in zijn dienst te stellen, — te kennen de ons in de wereld geopenbaarde waarheid; te handelen overeenkomstig het recht en te genieten haar heerlijkheid.

Doch vóór dit alles heeft ons willen, of liever nog ons willend ik, zich te richten op God, gelijk Hij zich in Zijn wereld aan ons geopenbaard heeft; te richten op het kennen, het aanbidden, het gehoorzamen van Hem.

Voor al deze menschelelijke werkingen nu heeft God Zijn ordinantien gesteld, Zijn wetten gegeven.

Wetten, normen voor ons bearbeiden van de natuur; voor ons samenleven met onze medemenschen; voor de verzorging van ons lichaam. Wetten en normen voor het leven onzer ziel; logische en esthetische wetten, en ethische wetten in enger zin, zulke die ons ten richtsnoer zijn voor goed en slecht. En eindelijk wetten en normen voor ons leven in de bewuste gemeenschap met Hem; ordeningen voor de religie.

Ook boven deze zedelijke wereld toch staat God als de Souverein.

Hij geeft haar Zijn wetten, Zijn ordinantien. En al geldt ook van de zedelijke schep-